

STM 1960

Om utforskning av albansk folkmusik

Av Ernst Emsheimer

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

OM UTFORSKNING AV ALBANSK FOLKMUSIK

EN RESEBERÄTTELSE

UNDER TIDEN den 29 juli till den 14 oktober 1959 hade jag tack vare ett anslag, som Humanistiska forskningsrådet beviljade, tillfälle att företa en expedition för insamling och utforskning av folkmusiken hos den stora albanska minoriteten i Jugoslavien. Expeditionens arbetsområden var 1. det autonoma området Kosmet-Metohija (hörande till Sydserbien), som utgör det största slutna albanska kolonisationsområdet utanför Albaniens gränser med ca 800.000 invånare; 2. Sydmakeдонien, där insamlingsarbetet koncentrerades till byar kring Prespa- och Ohridsjön, samt Makedoniens huvudstad Skopje och omliggande trakter; 3. staden Ulcinj vid Adriatiska havet i Sydmontenegro, ca 13 km från gränsen till Nordalbanien, och byar omkring staden samt Montenegros huvudstad Titograd.

Expeditionens genomförande stötte ibland på svårigheter på grund av att många byar låg i trakter omedelbart invid gränsen till Albanien. Polismyndigheternas medgivande för vistelsen i dessa trakter måste därför för det mesta inhämtas. Vederbörande myndigheters inställning var visserligen tack vare en rekommendationsskrivelse från den serbiska vetenskapsakademien mestadels välvillig, men att inhämta medgivandet vållade många gånger åtskilligt dröjsmål. Problemet löstes oftast genom att en tjänsteman följde med på resan, vilket såtillvida var till stor nytta, att vederbörande hjälpte till att organisera insamlingsarbetet, dvs. skaffade lämpliga sångare och instrumentalister.

Den inspelningsapparat, som under resan kom till användning var batteridriven och av märket »Magnette». Erfarenheterna under expeditionen visade, att denna genom sin vikt (endast 4.5 kg) och lätthanterlighet är avgjort överlägsen andra apparater av liknande typ utan att vara sämre än dessa, vad själva ljudkvaliteten beträffar.

Under resan kunde sammanlagt 596 inspelningar göras. I detta material ingår dels upptagningar med musik på olika folkliga musikinstrument såsom bl. a. *zurle* och *tupan* (en stående kombination av två skalmajor och en stor bastrumma), *shifteli* och *sharki* (3-, 5- resp. 7-strängade långhalslutor), *lahuta* (en ensträngad fiddla, motsvarande den montenegriska *gusle*, som mestadels spelas för att ackompanjera episka sånger), *kaval* och *shupelka* (långkantflöjter), *gaide* (säckpipa) och *zamare* (en dubbelklarinet, som endast kunde påträffas i Ulcinj-

området), *doira* resp. *deff* (ramtrummor) dels upptagningar med sånger somliga ackompanjerade av instrument. Bland de upptagna sångerna är bl. a. följande typer representerade: vallåtar, episka sånger, vaggvisor, lyriska och berättande visor, bröllops- och danssånger, klagosånger m. m. Vidare inspelades ett antal *muezzin*-rop och -recitationer samt en del rent språkliga upptagningar såväl av albanernas gegiska som toskiska dialekt. Sistnämnda gjordes för att tillmötesgå ett önskemål, som professorn i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning vid Uppsala universitet, Stig Wikander, hade framfört.

I detta sammanhang må nämnas att upptagningar av kvinnosånger nästan alltid mötte särskilt stora svårigheter i trakter med muhammedansk befolkning, vilket innebär att kvinnorna är strängt skilda från männen. Problemet skulle aldrig ha kunnat lösas utan assistans av min fru, som på egen bekostnad följde med på expeditionen och deltog i dess många olika göromål, bl. a. genom att ta ca 400 fotografier av folkliga musikanter, sångare, dansare m. m.

För texternas bearbetning ställde sig albanologen och folkloristen vid »Komisija za folklore» i Priština, professor Pllana Shefqet, välvilligt till förfogande. Bland andra personer, som lämnade ytterst värdefullt bistånd, kan nämnas den danska slavisten, mag.art. Birthe Traerup, den tyske folkdansspecialisten dr.phil. Felix Hoerburger vid »Institut für Musikforschung» i Regensburg samt amanuensen vid »Folkloren institut na NR Makedonija» i Skopje, herr Gančo Pajtonciev, som under nästan hela andra etappen följde med på resan.

Frånsett själva materialet, som kunde insamlas och utan tvekan får betecknas som ovärderligt, utgör ett av forskningsresans viktigaste resultat följande faktum:

Gegernas folkmusik, dvs. folkmusiken hos den albanska befolkningsgruppen i Sydserbien, Nord- och Centralmakedonien samt Montenegro är i stort sett enstämmig. Den tämligen intrikata trestämmiga sången med bordun i understämman förekommer tydligen uteslutande eller nästan uteslutande hos toskerna, dvs. den albanska befolkningsgrupp, som är bosatt i byar omkring Prespa- och Ohridsjön. Vissa övergångs- resp. blandzoner med tvåstämmiga sånger och bordunpraxis kunde emellertid konstateras i en del områden såsom Debar- och Tetovo-området samt i byar i närheten av Makedoniens huvudstad Skopje.

Tonbanden förvaras f. n. i Musikhistoriska museet. Materialets vetenskapliga bearbetning, i första hand transkriptionen har redan kunnat påbörjas och skall fullföljas i den mån omständigheterna medger.

Ernst Emsheimer